

Prof. dr. Franc Rozman – sedemdesetletnik

30. maja letos je napolnil sedemdeset let prof. dr. Franc Rozman, za kolege in prijatelje Franci ali Franček. Med zgodovinarji je poznan po svojem velikem širokem faktografskem poznavanju zgodovine in njene heuristične plati. Glede predstavljanja raziskovalnih rezultatov, zlasti v sintetični obliki zgodovinske pripovedi je bolj zadržan, kritičen in kot sam pravi, skeptičen.

Takšno usmeritev bi mu na prvi pogled, zlasti če ga slišimo govoriti v njegovem sočnem jeziku o vseh mogočih stvareh, težko prisoditi. Poln je zgodb, duhovitih domislic, izraženih sočno, velikokrat v blejskem narečju, ki bi iz ust kakega drugega zvenele banalno ali vulgarno, Franci pa jim da poseben »žmah« in sprejemljivost za poslušalce.

Po svojem značaju in idejni usmerjenosti je liberalec in to tiste prave kranjske sorte. Pravi slovenski zgodovinarji in antropologi že vedo, kakšna je. Zato ga je včasih najbolj ujezilo, če smo ga dražili, da je socialist in marksist. S takšno oceno smo ga kolegi in prijatelji dražili zaradi tematike njegovega raziskovanja, to pa je bila zgodovina delavskega gibanja, to je marksistične socialne demokracije pred prvo svetovno vojno. To tematiko so mu določili kot mlademu asistentu, ko je prišel po diplomu v službo na tedanji Inštitut za zgodovino delavskega gibanja (danes Inštitut za novejšo zgodovino) in si tematike ni mogel izbrati sam.

Za diplomu je na zgodovinskem oddelku Filozofske fakultete v Ljubljani leta 1965 obdelal pri prof. dr. Franu Zwitterju temo o slovenskih prepovedih – to je narodnorevolucionarni mladini, zvečine svobodomiselnih liberalnih usmeritev in si je podobnih tematik želel tudi pozneje, kot asistent, znanstveni sodelavec in znanstveni svetnik v inštitutu.

Franc Rozman se je razvijal v znanstvenika raziskovalca v času, ko si nismo mogli poljubno izbirati svojih raziskovalnih tem. Edina možnost je bila, da smo se kakšnim temam, ki so zahtevale izrazito primerno ideološko usmerjenost, izogibali. Na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, smo bili k sreči deležni več ali manj normalne neideološke nemarksistične interpretacije zgodovine, čeprav so bili nekateri profesorji formalno člani Zveze komunistov. Takšen stvaren, neideološki pogled na zgodovino in zgodovinopisje je bil največji dar, ki smo ga v tistih časih, v začetku šestdesetih let mogli dobiti. Nekateri, vključno s Francijem Rozmanom, smo to darilo ohranjali in ohranjamo skozi vso našo delovno dobo.

Prof. dr. Franc Rozman se je rodil v uslužbenki družini (oče trgovski poslovodja) na Bledu in je svojemu kraju, mentaliteti tamkajšnjih prebivalcev in njihovim navadam zavezan z vsem srcem in vse življenje, čeprav se je veliko podajal na študij in na raziskovalno delo v inozemstvo. Po maturi na gimnaziji na Jesenicah 1960 se je vpisal na študij zgodovine in sociologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani kot prva generacija takšne študijske usmeritve. Tudi v poznejšem znanstvenoraziskovalnem in pedagoškem delu je bil v marsičem pionir na svojem področju.

Kot že omenjeno mu je bila v inštitutu dodeljena problematika proučevanja socialističnega gibanja na Slovenskem pred prvo svetovno vojno. Jeseni 1968 je odšel z državno štipendijo na enoletno študijsko delo na Dunaj, kjer se je posvetil predvsem prebiranju socialistične literature in časopisja, kar se mu je v poznejših letih zelo obrestovalo. Franci Rozman, delaven in uspešen, je že v prvih letih inštitutskega dela napisal nekaj razprav iz svoje tematike, ki so bile opažene v slovenski zgodovinski stroki in je bil povabljen kot mlad referent na znanstvene konference. Največji odmev je imel njegov referat o socialistični reviji Naši zapiski (1902–1914) na znanstveni konferenci o socialističnem tisku na Balkanu v Beogradu leta 1971. Razprava je nato izšla v inštitutski reviji Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1971–1972, št. 1/2.

Socialistična problematika je bila Rozmanova tema za magistrsko nalogo na oddelku za zgodovino in sicer Socialistično gibanje na slovenskem Štajerskem do kongresa avstrijske socialne demokracije v Heinfeldu 1889, ki jo je ubranil oktobra 1972. S to razpravo se je ob Dušanu Kermaunerju posvetil profesionalnemu raziskovanju delavskega gibanja in kmalu postavil merila heurističnega pristopa. Tej tematiki je posvetil tudi svoje doktorsko delo z naslovom Socialistično delavsko gibanje na slovenskem Štajerskem do prve svetovne vojne. V disertaciji, ki jo je ubranil januarja 1977, je ugotovil, da se je socialdemokratska stranka na slovenskem Štajerskem kar precej uveljavila. Značilno pa je bilo, da se je slovenska socialna demokracija, imenovana Jugoslovanska socialnodemokratska stranka, ustanovljena 1896, uveljavila na Štajerskem le v celjskem okrožju, ni pa se mogla v mariborskem, ker je bilo tam industrijsko delavstvo pretežno nemško ali nemško narodnokulturno orientirano. Kolega dr. Jurij Perovšek je v zapisu ob jubileantovi šestdesetletnici ocenil da je iz Rozmanove disertacije »razvidno, da glede nacionalnega vprašanja socialna demokracija na Štajerskem ni niti v teoriji niti v praksi storila kdove kaj, sicer pa razlike med nacionalizmom zatiranega in zatirajočega naroda ni poznala teorija druge internacionale.«

Rozmanovo disertacijo je leta 1979 izdala založba Borec in avtor je zanj prejel Kajuhovo nagrado. Leto dni pozneje pa je bil za znanstveno vrednost knjige nagrajen še z nagrado Sklada Borisa Kidriča.

Franc Rozman je po obrambi disertacije odšel na študijsko devetmesečno izpopolnjevanje na ugledni Inštitut za evropsko zgodovino v Mainzu v Zvezni republiki Nemčiji. To je kazalo na njegovo zavedanje in željo po nadaljnjem strokovnem in znanstvenem poglobljanju in širitvi problematike. Temu se je posvetil še enkrat v letu 1981 kot štipendist DAAD na istem inštitutu in v Münchnu. Vse to mu je prišlo prav, da se je lahko najprej 1986 na Univerzi v Mariboru, nato pa še v Ljubljani

habilitiral za izrednega profesorja za Zgodovino Slovencev v 19. stoletju in za zgodovino južnoslovanskih narodov za isto obdobje in je kot honorarni profesor prevzel predavanja iz teh predmetov. Od leta 1988 je kot honorarni profesor to tematiko predaval tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1991 je bil izvoljen v naziv rednega profesorja. Leto 1993 je s štipendijo Tempus preživel na individualnem usposabljanju iz zgodovine jugovzhodne Evrope na univerzi v Bochumu, kar mu je še razširilo znanstveno obzorje o tej problematiki. Kljub izraziti usmerjenosti v raziskovalno delo se je leta 1994 odločil za preferenco pedagoškemu delu in se redno zaposlil na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru. Kolegi so spoznali njegove organizacijske in voditeljske sposobnosti in ga že naslednje leto izvolili za dekan. To je ostal štiri leta.

Kolega prof. dr. Franc Rozman je kljub svoji kritičnosti in skeptičnosti do zgodovinske naracije ves čas po diplomi veliko publiciral. Tako samostojne knjige, članke in daljše razprave v znanstveni periodiki v zbornikih kot tudi članke v dnevnem in tedenskem časopisu. Že ob njegovi šestdesetletnici je njegova bibliografija znašala 300 enot. V naslednjih deseti letih pa se ji je pridružilo skoraj še 100 novih.

Zaradi narave tega članka ni moč objaviti niti najvažnejših razprav, pač pa je potrebno omeniti vsaj njegove knjige: leta 1983 je skupaj z Mirkom Stiplovškom objavil prikaz Prvih rudarskih stavk na Slovenskem; leta 1986 skupaj z Mirkom Stiplovškom in Janezom Kosom Praznovanje 1. maja na Slovenskem; 1991 zbornik virov Korespondenca Albina Prepeluha – Abditusa, leta 1997 skupaj z Božom Benedikom in Leopoldom Kolmanom Bled na starih razglednicah; leta 1999 pa skupaj z Vasilijem Melikom in Božom Repetom prikaz spominskih dni in praznovanja na Slovenskem od sredine 19. stoletja do danes, z naslovom Zastave vihrajo. Leta 1999 se je skupaj s Stanetom Grando dokaj uspešno poizkusil v pisanju učbenika Zgodovina za 3. razred gimnazije. Učbenik je bil ponatisnjen še naslednje leto. Leta 2009 je v zbirki zunanjega ministrstva o diplomaciji in diplomatih na Slovenskem, izdal spomine in korespondenco pomembnega avstrijskega diplomata Josefa Schwegla, sorojaka iz bližnjih Gorij, enega vodilnih pogajalcev na berlinskem kongresu 1878. Vire je opremil z izčrpno spremno študijo o Schweglu.

Naš jubilarant je opravil veliko in pomembno delo kot urednik zgodovinopisne znanstvene periodike in zbornikov. Leta 1983 je postal glavni urednik inštitutove znanstvene revije Prispевki za zgodovino delavskega gibanja in to ostal sedem let. Pod njegovim uredništvom se je revija svoji vsebini primerno preimenovala leta 1986 v Prispевke za novejšo zgodovino. V začetku sedemdesetih let je Franc Rozman postal sourednik zgodovinske tematike pri prvem slovenskem splošnem leksikonu Sovi, ki ga je izdala Cankarjeva založba. Bil je tudi pisec in prirejevalec številnih gesel. V osemdesetih letih pa je postal urednik za zgodovinsko področje 19. Stoletja pri Enciklopediji Slovenije in tudi pisec številnih gesel. Sodeloval je pri Slovenskem biografskem leksikonu. V letih 1986–1989 je bil član uredništva vodilne jugoslovanske zgodovinske revije, Jugoslovenskega istorijskega časopisa. Od leta 1996 je član osrednje slovenske zgodovinske znanstvene revije Zgodovinskega časopisa. Verjetno je še kakšna strokovna revija, pri kateri je s svojimi uredniškimi izkušnjami in konkretnim recenzentskim delom sodeloval naš jubilarant.

Zelo široko in uspešno je bilo jubilentovo organizacijsko in vodstveno delo v številnih strokovnih, znanstvenih in strokovnopolitičnih organizacijah in združenjih. V osemdesetih letih je bil vodja raziskovalne enote v Inštitutu za novejšo zgodovino in v letih 1982–1984 predsednik njegovega upravnega organa – sveta inštituta. Kot vodilni slovenski raziskovalec zgodovine delavskega gibanja je bil vse od leta 1969 skoraj stalni udeleženec znamenitih letnih srečanj evropskih zgodovinarjev delavskega gibanja v Linzu, Avstrija, ki so se v začetku sedemdesetih let prav institucionalizirali v konferenco zgodovinarjev delavskega gibanja, ki je postala pridružena članica Unescu. V Linzu je nastopil z referati in številnimi diskusijskimi prispevki in utrjeval ugled slovenskega zgodovinopisja tega področja in slovenskega inštituta za zgodovino delavskega gibanja. Pomemben je njegov prispevek k letnim srečanjem zgodovinarjev nekaj srednjeevropskih držav pod nazivom Modinci, to je po slovenskem imenu za kraj Mogersdorf na avstrijskem Gradiščanskem. Ko je leta 1986 postal honorarni profesor na mariborski univerzi, ki je zastopala Slovenijo na srečanjih v Modincih, je postal Rozman nekakšen neformalni vodja slovenskih delegacij na teh srečanjih, ki so utrjevala sodelovanje slovenskih, hrvaških, madžarskih in avstrijskih zgodovinarjev. Zlasti za sodelovanje s slednjimi je bil naš jubilent posebej zainteresiran zaradi svojih raziskovalnih preferenc, pogostega študijskega, zlasti arhivskega dela v avstrijskih strokovnih institucijah.

Na področju sodelovanja slovenskih in avstrijskih zgodovinarjev ima Franc Rozman pokazati veliko rezultatov. Kot eden najbolj poznanih slovenskih zgodovinarjev v Avstriji je prof. Franc Rozman član slovensko-avstrijske zgodovinske komisije. Leta 1993 je organiziral njen uspešen sestanek na Bledu. Tako je leta 2001 postal član meddržavne delavne znanstvene skupine slovenskih in avstrijskih zgodovinarjev, ki je imela nalogo pripraviti zgodovinsko analizo in oceno slovensko-avstrijskih odnosov v 20. stoletju. Delo bilateralne komisije je bilo polno problemov in slovenski del komisije se je odločil svoje prispevke izdati samostojno v dvojezičnem zborniku. Izdal ga je leta 2004 oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. Prof. dr. Franc Rozman je vanj prispeval eno svojih verjetno najljubših študij o Odnosu med Slovenci in Nemci na prelomu stoletja (primer socialne demokracije).

Da je bil prof. dr. Franc Rozman že pred časom cenjen v slovenskem zgodovinskem cehu dokazuje, da je bil leta 1994 izvoljen za predsednika Zveze zgodovinskih društev Slovenije.

Jubilant je opravljal tudi dve pomembni strokovno-politični funkciji: v letih 2003–2005 je bil član Sveta za visoko šolstvo Republike Slovenije, v letih 2005–2008 pa član Sveta za znanost.

Iz vsega povedanega, pa še kaj bi bilo za povedati, je razvidno široko, uspešno in priznано delo našega jubilanta.

Ob njegovem jubileju mu kolegi in prijatelji poleg zdravja in osebne sreče želimo še nadaljnje uspešno delo, ki bi še bolj utrdilo njegovo mesto v slovenski zgodovinski znanosti in ostalo čim dlje zapisano v njenem spominu.